

Lausunto

24.10.2024

Asia: VN/13118/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi kotoutumisen edistämisestä annetun lain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Lausunto säästöjen toteuttamistavoista

Hallituksen esityksessä esitetään perustoimeentulotukea koskevien korvausten lakkauttamista. Tämä siirtää tilapäistä suojelua saavien ja pakolaisten toimeentulotuen korvausvastuun 50% osalta kunnille. Koska suurin osa perustoimeentulotuesta maksetaan tilapäistä suojelua saaville, leikkaus kohdistuu nimenomaan niihin kuntiin, joihin on Ukrainan sodan seurauksena muuttanut paljon tilapäistä suojelua saavia. Monet kunnista ovat pieniä, joten leikkauksen merkitys voi olla kunnalle suuri. Tilapäistä suojelua saavista vain osa on töissä ja koska kyseinen oleskelulupa ei anna oikeutta työmarkkinatukeen, suurin osa ukrainalaisista elää perustoimeentulotuen varassa. Valtio on voimakkaasti pyrkinyt siihen, että tilapäistä suojelua saavat siirtyisivät vastaanottokeskuksista kuntalaisiksi hakemalla kotikuntamerkintää. Jatkossa kunnilla ei välttämättä ole intressiä rohkaista tilapäistä suojelua saavia muuttamaan kuntiin. Tämä osaltaan voi lisätä vastaanottojärjestelmässä olevien asiakkaiden määrää.

Muut kansainvälistä suojelua saavat henkilöt ovat perustoimeentulotuen piirissä pääsääntöisesti vain lyhyempiä jaksoja. Etenkään kiintiöpakolaisilla ei ole maahan saapuessaan tosiasiallisia mahdollisuuksia työllistyä välittömästi eikä heillä myöskään ole oikeutta työmarkkinatukeen ensimmäisten kolmen kuukauden aikana, jolloin vaihtoehtoista toimeentulon mahdollisuutta ei ole. Hallituksen esittämät laskennallisen korvauksen säästöt kohdistuvat ainoastaan pakolaisiin, jotka ovat haavoittuvaisimmassa asemassa oleva kotoutujien asiakasryhmä. He tarvitsevat kotoutujista eniten kuntien ja hyvinvointialueiden palveluita ensimmäisten vuosien aikana. Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskukset arvioivat, että sekä toimeentulotuen korvausten lakkauttaminen että laskennallisiin korvauksiin tehtävät merkittävät leikkaukset heikentävät kuntien mahdollisuuksia ottaa vastaan pakolaisia, erityisesti kun kyseisiä kuntien saamia korvauksia ollaan jo aiemmilla esityksillä leikattu.

Kiintiöpakolaisten vastaanotossa keskeisessä roolissa ovat pienet ja keskisuuret kunnat, joissa ei välttämättä ole niin paljon muista syistä kuntaan muuttaneita kotoutujia, että kunnan palveluita

voitaisiin rakentaa heidän varaansa. Kuntien mahdollisuudet toteuttaa kotoutumislain mukaisia velvoitteita heikkenevät erityisesti juuri näissä kunnissa. Vaarana on, että asiakkaiden muuttoliike isoihin kaupunkeihin lisääntyy. Lisäksi ohjauspalveluiden heikentyessä asiakkaat saattavat joutua turvautumaan oman taustaryhmänsä kautta samaansa tukeen. Tämä lisää osaltaan segregatoriskiä ja voi virheellisen tiedon myötä heikentää kotoutumisen mahdollisuuksia.

Lausunto laskennalliseen korvaukseen kohdistuvasta leikkauksesta (ml ns. korvausasetus)

Merkittävä osa laskennallisen korvauksen leikkauksista on kohdennettu alle 7-vuotiaista maksettaviin korvauksiin. Kuitenkin käytännössä juuri lapsiperheet vaativat kunnissa erityistä ohjausta ja neuvontaa. Kyseinen ohjaus ja neuvonta vie laskennallisella korvauksella rahoitettua kotoutumisen ohjaustyötä tekevien työaika. Ohjaus on välttämätöntä esim. päivähoiton järjestämisessä ja esikouluun liittyen. Samoin moniin lapsiperheiden käytännön asioihin menee ohjausaikaa. Osa kunnista tekee ohjausta myös tavoitteellisella työotteella, jossa vanhemmuutta Suomessa tuetaan kunnan palveluissa ennaltaehkäisten hyvinvointialueen palveluihin pääymistä. Mikäli laskennallisen korvauksen leikkaus pakottaa kuntia vähentämään kotoutumistyön ohjausta ja neuvontaa, se voi näkyä hyvinvointialueilla lisääntyneenä lapsiperheiden palvelutarpeena ja lisäksi mm. päivähoiton ja esiopetuksen henkilöstön lisäkuormituksena.

Lausunto kumottaviksi esitetyistä pykälistä (normin purku)

ELY-keskukset yhtyvät siihen hallituksen esityksen toteamukseen, jonka mukaan ei voida arvioida tarkasti, miten esitetyt laskennallisten korvausten leikkaukset vaikuttavat. Kotoutumisohjelma-asiakirjaa koskien voidaan todeta, että kuntien on kotoutumislain mukaisesti järjestettävä asiakkaille kotoutumisohjelman palvelut. Kunnat joutuvat siten myös jatkossa suunnittelemaan palvelut. Käytännön syistä tämä tultaneen joka tapauksessa tekemään kirjallisesti. Siten asiakirjan laatimisveloitteen poistaminen ei säästäne kuntien resursseja.

Monialaisen palvelutarpeen ja kotoutumissuunnitelman poistaminen voivat tosiasiaissa lisätä kuntien kustannuksia. Lyhyellä aikavälillä säästöä voi sen sijaan syntyä hyvinvointialueille, mutta pidemmällä aikavälillä muutoksella voi niidenkin osalta olla kustannuksia lisäävä vaikutus. Monialainen palvelutarpeen arvio varmistaisi sen, että kunta saa hyvinvointialueen mukaan asiakkaan lähtötilanteen selvittämiseen ja siten asiakas pääsisi nopeasti tarvitsemiinsa palveluihin. Jos pykälä poistetaan, kunnat joutuvat tekemään palvelutarpeen arvioinnin yksin ilman sosiaalialan osaamista. Vaikka kunnan työntekijä tunnistaisikin asiakkaan sosiaalipalveluiden tarpeen, asiakkaan pääsy palveluihin viivästyy, kun kunta joutuu erikseen tekemään asiakkaasta sosiaalihuollon ilmoituksen hyvinvointialueelle ja tämä puolestaan käynnistämään oman palvelutarpeen arviointinsa. Sosiaalipalveluiden alkamisen odottamisaikana kunta joutuu resursoimaan lisää kyseisen asiakkaan tukemiseen ja ohjaamiseen.

ELY-keskukset toivovat, että kunnilla säilyy mahdollisuus perheiden kotoutumissuunnitelman tekemiseen. Oulun kaupungin maahanmuuttajapalveluissa kehitettiin ennen hyvinvointialueen alkamista erityisesti pakolaistaustaisten perheiden palveluita. Kehitetystä mallista saatujen kokemusten mukaan ns. peruspalveluissa tehty työ paitsi tuki perheiden kotoutumista, niin myös vähensi asiakkaiden tarvetta raskaampiin palveluihin, kuten lastensuojeluun. Siten huomioimalla

koko perhe voidaan tehdä yhteiskunnalle merkittäviä säästöjä. Perheen kotoutumissuunnitelman säilyminen tukisi myös hallitusohjelman mukaista kotivanhempien erityistä huomioimista.

Lausunto kevennettävistä tehtävistä (normin purku)

Hallituksen esityksessä esitetään, että kunnilta poistetaan velvoite asettaa kotoutumisen edistämiseksi tavoitteita ja seurata kotoutumisen edistämisen vaikuttavuutta raportoiden siitä ELY-keskukselle kahden vuoden välein. Kotolakia koskevan uudistuksen kanssa yhtä aikaa on toteutuksessa työvoimapalvelu-uudistus. Nämä kaksi yhtä aikaa toteutuvaa uudistusta siirtävät aiemmin valtion hoitamia kotoutumisen edistämisen tehtäviä kuntien vastuulle laajasti. Asiakkaiden yhdenvertaisuuden varmistamiseksi ja uudistusten onnistumisten arvioimiseksi on tärkeää, että käytettävissä on tietoa, jonka perusteella palveluiden saatavuutta ja toteutumista voidaan arvioida. Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskukset katsovat, että ELY-keskuksille laissa asetettujen seuranta- ja valvontatehtävien kannalta on oleellista, että ELY-keskuksilla on käytettävissään riittävän kattavat tiedot kunnista.

ELY-keskukset esittävät, että pykälään 45 lisätään velvoite kunnille suunnitella ja kehittää kotoutumisen lisäksi myös hyviä väestösuhteita. Hyvät väestösuhteet on mainittuna nyt voimassa olevan lain kotoutumisen edistämisen tavoitteiden asetantaa koskevassa momentissa ja maininta olisi kokonaan poistumassa nyt tehdyssä esityksessä. ELY-keskukset katsovat suomalaisen yhteiskunnan ja kuntien elinvoiman kannalta tärkeäksi, että hyviin väestösuhteisiin panostetaan paikallisella tasolla.

Määttä Hanna

Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus - Lausunto on Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskusten yhteinen